

Received / Makale Geliş Tarihi 19.08.2023
Published / Yayınlanma Tarihi 21.10.2023
Volume / Issue (Cilt/Sayı) 7 (35)
ss / pp 1358-1365

Araştırma Makalesi
10.5281/zenodo.10030060
Mail: editor@pejoss.com

Melis Pınar

<https://orcid.org/0000-0002-7180-8360>

Eskişehir Anadolu Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Müzik Anasanat Dalı, Piyano Sanat Dalı, Eskişehir / TÜRKİYE
ROR Id: <https://ror.org/05nz37n09>

Kadın Besteci Hatıra Ahmedli Cafer'in Besteleriyle Toplumsal Olaylara Verdiği Tepki

The Reaction of the Woman Composer Hatıra Ahmedli Cafer to Social Events Through Her Compositions

ÖZET

Kadın besteciler geçmişten günümüze toplumda daha az görünseler de tarih boyunca acılarını müzik yoluyla ifade etmeye çalışmışlar ancak yaşadıkları dönemin zorlukları nedeniyle bu pek de kolay olmamıştır. Çoğu kadın besteci takma isimler kullanarak kendilerini gizlemiş ve bestelerini dinleyicilerine ulaştırmak için büyük çaba sarf etmiştir. Günümüzde kadın besteciler, daha adil bir müzik eğitimi sayesinde daha aktif bir rol oynamaktadır.

Son yüzyılda kadın bestecilerin müziğe katkıları görünür olmuş ve zamanlarının sorunlarını daha korkusuzca dile getirebilmişlerdir. Bu bağlamda Hatıra Ahmedli Cafer, 30 yıl boyunca bestelediği çoğu eserinde (piyano için "Bayatılar", büyük senfonik eserler, vb.) Karabağ olaylarına tepkisini açıkça dile getirmiştir. Besteci, yaşadığı coğrafyanın toplumsal acıları ışığında, düşünsel rengini en iyi yansıtan ifade araçlarından biri olan müziğin dilini kullanmıştır. Böylece yaşanan acıların tanıklığı altında bestelediği eserlerde kin ve nefret yerine hoşgörü, sevgi ve saygıya vurgu yapmıştır. Eserlerinde yaşanan acıları kültürel semboller ve alıntılarla harmanlayarak derinleştirmiş bu acıları unutmama ve gelecek nesillere aktarma misyonu taşımıştır. Ayrıca evrensel kaos ve düzeni yansıttığı eserlerinde, insanın kendi eliyle yarattığı trajediyi de resmetmiştir.

Bestecinin sıklıkla kullandığı derin hüznün, çaresizlik ve ıstırap duygusu olan "Sela" motifi eserlerinin ana konusudur. Azerbaycan aşık-halk destanı "Yanık Keremi" den (Kerem ile Aslı) küçük bir motif alıntısıyla birçok eserinde ışığın var olma mücadelesini tasvir etmiş, savaş ve karanlığın sevgi, barış ve ışık sembolüne karşı galip geldiği acı gerçeği vurgulamıştır. 1920 yılında Rusların Azerbaycan'ı işgali ile bestecinin ailesi büyük acılar çekmiş, bu acılardan doğan melodiler Bey kızı olan babaannesinin öğrettiği ninni motifi ile birçok eserinde kullanmıştır.

Bir kadın besteci olan Hatıra Ahmedli Cafer eserlerinde, toplumsal olaylara karşı özgün ve özgür müzikal duruşuyla yeni nesillere ilham vermiştir. Yapıtları sadece Azerbaycan halkının yaşadığı zulmün değil, dünyada zulüm gören ve zulme uğrayan tüm kadınların sesi olmaya devam etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kadın Besteci, Karabağ, Müzik.

ABSTRACT

Although women composers have been less visible in society from the past to the present, they have tried to express their pain through music throughout history. However, this has been challenging due to the challenges of the eras in which they lived. Many women composers concealed their identities using pseudonyms and made significant efforts to share their compositions with listeners. Today, women composers play a more active role, thanks to the availability of more equitable music education.

In the last century, the contribution of women composers to music has become visible, and they have been able to express the problems of their time more fearlessly. In this context, Hatıra Ahmedli Cafer openly expressed her reaction to the Karabakh events in many of her works ("Bayatılar" for piano, significant symphonic works, etc.) that she composed for 30 years. In light of the social sufferings of the geography she lived in, the composer used the language of music, one of the means of expression that best reflects her intellectual color. Thus, she emphasized tolerance, love, and respect instead of hatred in the works she composed under the testimony of the sufferings she experienced. In her works, she has deepened the sufferings experienced by blending them with cultural symbols and quotations. She has carried the mission of not forgetting these sufferings and passing them on to future generations. In addition, in her works reflecting universal chaos and order, she also depicted the tragedy created by man's hand.

The motif of "Sela," a feeling of deep sadness, despair, and anguish, which the composer often uses, is the main subject of her works. With a small motif from the Azerbaijani minstrel folk epic "Yanık Keremi" (Kerem and Ash), she depicted the struggle for the existence of light in many of her works, emphasizing the bitter reality that war and darkness prevail over the symbol of love, peace, and light. In 1920, with the Russian invasion of Azerbaijan, the composer's family suffered greatly, and the melodies arising from these sufferings were used in many of her works with the lullaby motif taught by her grandmother, who was the daughter of Bey.

As a woman composer, Hatıra Ahmedli Cafer inspired new generations with her original and free musical stance towards social events. Her works continue to be the voice of not only the persecution of the Azerbaijani people but also of all women who are persecuted around the world.

Keywords: Woman Composer, Karabakh, Music.

1. GİRİŞ

Kadın besteciler geçmişten günümüze toplumda daha az görünür olsalar da tarih boyunca acılarını müzik yoluyla ifade etmeye çalışmışlar ancak yaşadıkları dönemin zorlukları nedeniyle bu pek de kolay olmamıştır. Hatta erkeklerle kıyaslandığında kadın bestecilerin sayısı oldukça azdır. Ortaya büyük eserler çıktığını söylemek de zordur. Birçok alanda olduğu gibi müzikte de kadınların erkekler tarafından geri plana itildiğini ve yeteneklerinin bastırıldığını söylemek yanlış olmaz. Örneğin; Fransız besteci ve piyanist Louise Farrenc (1804-1875) 3 senfoni ve 50'ye yakın enstrümantal beste yapmış, Amy Beach (1867-1944) geç romantik dönemin en iyi Amerikalı bestecisi olarak kabul edilmiş, Ruth Crawford Seeger (1901-1953) Amerikan folk müziğinin popülerleşmesi için çalışmıştır, 20. yüzyılda yaşamış Rus asıllı Fransız besteci Lili Boulanger (1893-1918), Romantik dönemin önde gelen Alman piyanist ve bestecisi Clara Schumann (1818-1896), 500'den fazla bestesi bulunan Alman besteci Fanny Mendelssohn (1805-1847), yaşadığı dönemin sorunlarını müziklerine aktarmaya çalışmışlardır. Eserleri günümüz repertuarında yer almasa da onları görmezden gelemeyiz. Birçok kadın besteci takma isimler kullanarak kendilerini gizlemiş ve bestelerini dinleyicilerine ulaştırmak için büyük çaba sarf etmiştir. Fanny Mendelssohn birçok eserini kardeşi Felix'in adıyla yayımlamıştır. Günümüzde kadın besteciler, daha eşitlikçi bir müzik eğitimi sayesinde daha aktif bir rol oynamaktadır. Son yüzyılda kadın bestecilerin müziğe katkıları görünür hale geldi ve dönemlerinin sorunlarını daha korkusuzca dile getirebildiler. Örneğin Sofia Gubaidulina (d. 1931), Kaija Saariaho (d. 1952), Anna Thorvaldsdottir'in (d. 1977) eserleri günümüzde sıklıkla icra edilmektedir (Sobolev, 2017).

Günümüz Türkiye'sinde kadın bestecilere baktığımızda Nazife Güran, Yüksel Koptagel, Meliha Doğuduyal, Sıdika Özdil, Nihan Atlı, Perihan Önder Ridder, Deniz İnce, İpek Mine Altınel, Ayşe Önder, Gökçe Altay gibi kadın besteciler müzik dünyasında etkin rol oynamakta ve önemli eserler üretmektedirler.

2. HATIRA AHMEDLİ CAFER VE MÜZİKAL DİLİ

Türk kadın besteci Hatıra Ahmedli Cafer, günümüzün güncel sorunlarını müziğine aktarmayı başaran ender kadın bestecilerden biridir. Azerbaycan asıllı besteci 1958 yılında Bakü'de doğdu. 1994 yılından beri Türkiye'de yaşamaktadır. Hacettepe Üniversitesi Ankara Devlet Konservatuvarı Kompozisyon Bölümü'nde öğretim üyesidir. Besteci, 30 yıldır bestelediği eserlerin çoğunda Karabağ olaylarına tepkisini açıkça dile getirmiştir. Besteci, yaşadığı coğrafyanın toplumsal acıları ışığında, düşünsel rengini en iyi yansıtan ifade araçlarından biri olan müzik dilini kullanmış, acıların tanıklığında bestelediği eserlerde kin ve nefret yerine hoşgörü, sevgi ve saygıya vurgu yapmıştır.

Bestecinin müzik dili “modal”dır. Eserlerinde herhangi bir fikri ifade etmek için modlara başvurmuştur. Her makamı bir duyguyu ifade etmek için kullanır. Eserlerinde duygular ile makamları özdeşleştirmiştir. Örneğin; Segâh makamı motifini aşkı, Şüşter makamını ise acıyı ifade etmek için kullanmıştır. Bazı eserlerinde ise kendini özgürce ifade edebilmek için ölçü çizgilerini kaldırmıştır. Besteci özellikle eserlerinde sembollere büyük önem verir. Halk müziğinden, destanlardan veya kendi eserlerinden alıntılar yapar ve bunları eserlerinde sembol olarak kullanır. Anlatmak istediği hikâyeyi kelimeler ve semboller kullanarak destekler.

3. HATIRA AHMEDLİ CAFER ESER ÖRNEKLERİ

1992 yılında piyano için bestelediği Sonat-613'ü Karabağ'ın bir kasabası olan Hocalı'da katledilen 613 kişiye adamıştır. Eser, toplam 613 vuruştan oluşmaktadır. Her vuruş bir insanın öldürülmesini sembolize eder (Çivril, 2022, s. 10). Klasik sonat formundan farklı olarak, gelişme bölümünün ardından gelmesi beklenen “yeniden sergi” bölümünün olmaması, esere konu olan olayın bir daha yaşanmaması dileğini sembolize eder. Eserin “Coda” bölümü, bestecinin öğrencilik yıllarında bestelediği ve sözleri XII. yüzyılda yaşamış Azerbaycanlı kadın şair Mahsati Gencevi'ye (1098-1185) ait olan "Bu dünya bir saman çöpüne değmez" (Bkz. Şekil 1-2) liedinden doğrudan alıntıdır (Çivril, 2022, s. 28).

Molto lento (Amaramente)

132 *pp*

8va afflito

135

8va

138 *morendo* *ppp*

Şekil 1. Sonat-613 Coda Bölümü, (“Bu Dünya Bir Saman Çöpüne Değmez” Lied Alıntısı) 132-139. Ölçüler.

Bu Dün - ya bir sa - man çö - pü - ne — dey - mez

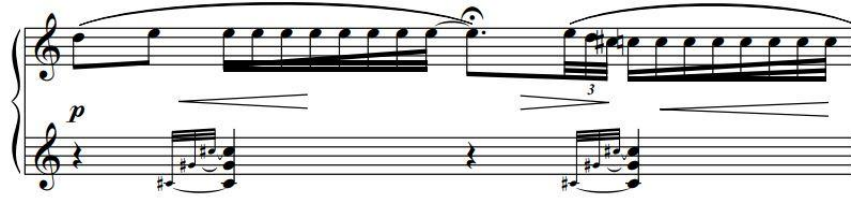
Şekil 2. “Bu Dünya Bir Saman Çöpüne Değmez” lied’inden bir kesit, 16-18. Ölçüler.

1994 yılında piyano için 3 Bayatı bestelemiştir. Eserlerde hem yaşanmış acı ve vatan özlemi hem de kaos ve düzeni yansıtmıştır. Özellikle Bayatı No. 2 ve 3’te vatan özlemi ağır basmaktadır. (Bkz. Şekil 3-5). Bayatı (Mani); sözlü edebiyatta ortaya çıkmıştır. Kadınların toplumsal olayları ve acılarını dile getirdiği şiir ve müzik türüdür (Badalbeyli, 1969, s. 28).

32 *rit.* *morendo* *pppp*

32

Şekil 3. Piyano için Bayatı No. 1, 32-33. Ölçüler.

Şekil 4. Pişano için Bayatı No. 2, 1. Ölçü.

Şekil 5. Pişano için Bayatı No. 3, 1. Ölçü.

2010 yılında viyola ve pişano için yazdığı sonatta Karabağ konusu ele alınmıştır. Savaşın getirdiği acılar hüznün ve çaresizlik eserin ana motifine dönüşmüştür. Sonatın 2. bölümünde 1983 yılında Azerbaycanlı şair Sabir'in yazmış olduğu "Millət necə tarac olur olsun, nə işim var?!" ("Millet nasıl talan olur olsun ne işim var?") başlıklı şiirinin sözlerinden yazdığı Lied'dinden alıntı kullanmıştır (Bkz. Şekil 6). Besteci bu sözleri kullanarak insanların duyarsızlığı ve bencilliğine karşı duruş sergilemiştir. Eserin 3. bölümünde ise savaşın getirdiği kayıplardan doğan üzüntü konu edilmiştir (Bkz. Şekil 7).

Şekil 6. Viyola ve Pişano için Sonat, 2. bölüm, "Millət necə tarac olur olsun, nə işim var?!" teması, 28-29. Ölçüler.

Şekil 7. Viyola ve Pişano için Sonat, 3. Bölüm, 1-3. Ölçüler.

Hocalı Senfonik Şiir adlı eserini 2015 yılında bestelemiştir. Karabağ olaylarını ele aldığı bestesinde acıları unutmama ve gelecek nesillere aktarma misyonunu taşımıştır. 1920 yılında Rusların Azerbaycan'ı işgali ile bestecinin ailesi büyük acılar çekmiş, bu acılardan doğan melodiler Bey kızı olan babaannesinin öğrettiği ninni motifini kullanmıştır. Bu motif, her şeyini kaybetmiş Karabağlıların derin hüznün ve çaresizliğini tasvir etmektedir (Bkz. Şekil 8). Ayrıca eserde Mors alfabesi vurmali çalgılardan olan üçgen zil ile

kullanılmış ve “SOS” çağırısını sembolize etmektedir. Üçgen zil’in kullanımındaki amaç enstrümanın sesinin az olması dolayısıyla yardım çağırısının duyulmamasıdır (Bkz. Şekil 9). Bestecinin “Bu Dünya bir Saman Çöpüne Değmez.” Lied’inin motifi bu eserde de kullanılmıştır.

Şekil 8. Hocalı Senfonik Şiir, Ninni motifi. 15-18. Ölçüler.

Şekil 9. Hocalı Senfonik Şiir, “SOS” çağırısı sembolü. 6. Ölçü.

2017 yılında bestelemiş olduğu üç bölümden oluşan senfonisinin birinci bölümünde karanlık ve aydınlığın var oluş mücadelesini konu edinir. Birinci bölümün B temasında flüt partisinde Azerbaycan aşık-halk ezgisi “Yanık Keremi” (Kerem ile Aslı) destanından küçük bir motif alıntısı sevgi, barış ve aydınlığı simgeler (Bkz. Şekil 10). Birinci bölümde karanlığın kazandığı ve savaşların acı gerçeğine vurgu yapılmaktadır. Eserin ikinci bölümü (Grave) cenaze törenidir. Burada klarnet partisinde kullanılan “Sela” motifi derin hüznün, çaresizlik ve ıstırap duygusu bölümün ana konusudur (Bkz. Şekil 11). Senfoninin kaos ve içindeki düzeni anlatan üçüncü bölümünde ise insan oğlunun kendi eliyle hayatını kaosa sürüklemesi konu edilir. Yeniden doğuş, çoktan teke birleşmek, aydınlık, ışık olmak gibi yüksek insani düşünce ve hislerin kendine özgü müzikal dili ile spiral hayat döngüsü zirvesinde bir umut olarak fa diyez majör 3 seslisinde eser son bulur (Bkz. Şekil 12) (Ahmedli Cafer, 2017).

Şekil 10. Senfoni 1. Bölüm “Yanık Keremi” (Kerem ile Aslı) destanından küçük bir motif alıntısı.

Şekil 11. Senfoni 2. Bölüm, klarnet partisinde gelen sela motifi.

34

III BÖLÜM

Şekil 12. Senfoni 3. Bölüm. 175-178. Ölçüler.

2018 yılında keman ve yaylı orkestra için konçerto ve yaylı orkestrası için yazmış olduğu Adagio adlı eserini besteci 432 Hertz'de çalınmasını istemiştir. 2. Dünya savaşı zamanı insanlarda korku, heyecan ve kaygı oluşturmak için Adolf Hitler'in yardımcısı Joseph Goebbels Hertz'leri değiştirerek 432 Hertz'den 440'a çıkarmıştır. İnsanlara barış, sevgi ve huzurun geri gelmesini temenni eden besteci, bu eserler ile 432 Hertz'i geri getirmek istemiştir. Bestecinin babaannesinin ninnisi çaresizlik motifi olarak kullanılmaktadır (Bkz. Şekil 13).

Adagio ♩ = 40

Violin

Violin I

Violin II

Violin II

Violin II

Viola

Şekil 13. Adagio, ninni motifi. 1-3. Ölçüler.

Besteci, 2020 yılında 2. Karabağ Savaşı'nın bitimi ile Aygün Beşirli'nin yazmış olduğu "Bugün Vatan Gibiyim" adlı şiiri üzerine ses, piyano ve tar için eser bestelemiştir. Hem savaşın kazanılmasının getirdiği mutluluk hem de kaybedilen insanların ve yılların getirdiği acı eserde tasvir edilmiştir (Bkz. Şekil 14).

Ta - ri - xi - ni qa - nıy - la ya - zan şan - lı es - ge - rem

Şekil 14. Ses, piyano ve tar için eser, ses partisi. 69-72. Ölçüler.

2022 yılında piyano için Makam-Sonat adlı eseri bestelemiştir. Besteci bu eserde de acı ve hüznün temasını işlemiştir. Eserin codasında Fikret Emirov'un Şur Senfonik Mugamı adlı eserden alıntı kullanmıştır (Bkz. Şekil 15).

Andante
F.Amirovun Şur Senfonik eserinden alıntı

245

ff espress.

249

3 legato

Şekil 15. Makam-Sonat, Fikret Emirov'un Şur Senfonik Mugamı adlı eserinden kullanılan alıntı. 245-252. Ölçüler.

4. SONUÇ

Sonuç olarak, Hatıra Ahmedli Cafer'in incelediğimiz eserlerinde toplumsal olaylara ve haksızlıklara karşı sanatsal duruşunu sergilediği görülmektedir. Eserlerinde aydınlık ve karanlık arasındaki savaşı ve aydınlığın kazanacağı umudunu müzik dilindeki motif ve sembollerle yansıtmaktadır. Hatıra Ahmedli Cafer, son derece etkileyici müziğin kendi seçtiği şekilde gerçekleştirilebilir her nüans, aksan, tempo ve tempo için değişiklikleri nota üzerinde belirtmiştir. Makamsallık ve ritmik bağlantılar oluşturarak müzikal bir organik birlik duygusunu ve dolayısıyla tüm kompozisyonda mükemmelliği elde etme amacını taşımaktadır (Akdeniz & Artaç, 2023, s.282). Müzikal bir organik birlik duygusunu ve dolayısıyla tüm kompozisyonda mükemmelliği elde etme çabası da eserlerinde öne çıkan özelliklerindedir. Sadece Azerbaycan halkının değil, dünyada zulüm gören ve zulme uğrayan tüm kadınların sesi olmaya devam etmektedir. Besteci, bu acıların tanıklığında bestelediği eserlerinde kin ve nefret yerine hoşgörü, sevgi ve saygıyı vurgulayarak, bu acıları unutmama ve gelecek nesillere aktarma misyonunu taşımaktadır.

KAYNAKÇA

- Ahmedli Cafer, H. (2017, Nisan 21). *Hacettepe Üniversitesi Senfoni Orkestrası Konser Program Notu*. Ankara.
- Akdeniz, A. Ö. & Artaç, A. (2023). Konservatuvar eğitiminde Brahms'ın op.108 re minör keman- piyano sonatının, bestecinin müzikal stil ve çalış teknikleri açısından incelenmesi ve öneriler. *Rast Müzikoloji Dergisi*, 11 (2) 263-288. <https://doi.org/10.12975/rastmd.20231126>
- Badalbeyli, E. (1969). *Musigi Lugati*. Elm Yayınları.
- Çivril, B. (2022). *Hatıra Ahmedli Cafer'in Sonat-613 Adlı Eserinin İncelenmesi*. [Sanatta Yeterlik Sanat Çalışması Raporu]. Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü.
- Sobolev, O. (2017, Mart 8). *Haksız yere unutulmuş: 7 seçkin kadın besteci*. Classical Music News Ru. <https://www.classicalmusicnews.ru/articles/7-women-composer/>